

УДК 343.971

Головкін Богдан Миколайович –

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Bohdan M. Golovkin –

doctor of juridical sciences, professor,
the head of the department of criminology
and criminal executive law,
Yaroslav Mudryi National Law University
(77, Pushkinskaya str., Kharkiv, Ukraine)

Віктимність як основна категорія віктимології

У статті розглядається феномен віктимності, аналізується її природа, структурні елементи, форми і види, пропонується визначення, а також з'ясовується роль віктимності у виборі злочинцями жертв злочинів.

Ключові слова: віктимність, жертва злочину, комплекс жертви, віктимна поведінка.

В статье рассматривается феномен виктимности, анализируется ее природа, структурные элементы, формы и виды, предлагается определение, а также выясняется роль виктимности при выборе преступниками жертв преступлений.

Ключевые слова: виктимность, жертва преступления, комплекс жертвы, виктимное поведение.

B.M. Golovkin *Victimity as the Main Category of Victimology*

The article deals with the phenomenon of victimity, its nature, structural elements, forms and types have been analyzed. Definition of victimity has been proposed and the role of victimity in the selection of victims by criminals has been ascertained. The author understands victimity as a vulnerability of society members to crime under certain circumstances. The level of this vulnerability can vary. Victimity as a phenomenon is an ability of social object to be exposed to crime under certain circumstances, situations or because of the others' activities. The author confirms that victimity can be in criminogenic and non-criminogenic forms. In such a way a criminogenic victimity causes the formation of criminal personality, his/her anti-social behavior and criminal motivation because of connections and relations before crime. This type of victimity is embodied in personal features of the victim and his/her behavior, contributes to the cooperation between the criminal and the victim. In turn, non-criminogenic victimity creates only an objective opportunity to commit crime against its bearer. It does not cause cooperation between the criminal and the victim within certain life circumstances, does not have a direct influence on criminal motivation and decision to commit the crime. The author brings the following types of victimity: individual, specific, group and mass one. Specific victimity is expressed in typical features, psychological peculiarities and relevant type of victim's behavior in various crimes. It can be common occupation, way of living, relations with criminal, prejudice and type of behavior in pre-crime situation. Group victimity is an increased ability to become a victim of crime because of common age, gender, professional peculiarities, political views, race, nationality, religion, place of residence. Mass victimity is the system of integrated victimogenic features of the entire population, various social groups and certain individuals, which identify regularity of victim behavior under certain circumstances, transform them into an attractive object of crime. Mass victimity threatens to the entire social security. It represents a joint victimogenic potential of the society.

Keywords: victimity, victim of crime, victim complex, victim behavior.

Постановка проблеми. Не зважаючи на розробленість понятійного апарату віктимології у цій галузі знань досі не вироблено єдиного підходу щодо осмислення феномену віктимності. До кінця невизначеним залишається науковий статус цієї фундаментальної категорії віктимології.

Віктимність розглядалася як індивідуальна властивість особистості, (Л. В. Франк); віктимогенна деформація особистості (В. Я. Рибальська); стан уразливості особи перед злочинними посяганнями (Д. В. Рівман); як безособова соціальна властивість, зумовлена положенням в ієрархії суспільства та виконуваними ролями (В. С. Мінська, Г. І. Чечель); масове явище відхилення від норм (правил) безпечної поведінки (В. О. Туляков); як типова властивість фізичних і юридичних осіб, що перетворює їх на об'єкт злочинних посягань; образ дії або бездіяльності індивідів, за якого вони стають жертвами злочинів у типових і нетипових ситуаціях (Д. О. Сороченко) та ін. [1, с. 62-69].

Найбільшої підтримки у науковому середовищі набуло тлумачення віктимності як підвищеної здатності (схильності) особи або групи осіб ставати за певних обставин жертвою злочину. Дискусійними залишаються питання щодо визначення змісту та обсягу поняття віктимності, її природи, структурних елементів, форм і проявів у різних сферах суспільного життя, ролі при виборі жертв злочинних посягань.

Аналіз останніх досліджень показує, що поняття віктимності розроблене ще за радянських часів, на сьогодні не зазнало суттєвих змін. Класичне визначення індивідуальної віктимності дав Л. В. Франк. За його словами, це реалізована кримінальним актом здатність ставати за певних обставин жертвою злочину, іншими словами – нездатність уникнути небезпеки там, де об'єктивно можна було її відвернути. Мається на увазі не усереднена, а підвищена здатність стати жертвою злочину, в силу низки об'єктивних і суб'єктивних обставин [2, с. 8].

В. І. Полубинський визначав індивідуальну віктимність як властивість певної особи, зумовлену соціальними, психологічними або біофізичними якостями (чи їх сукупністю), що сприяють в конкретній життєвій ситуації

формуванню умов, за яких виникає можливість заподіяння шкоди протиправними діями. Інакше кажучи, віктимність конкретного індивіда представляє собою потенційну здатність опинитися у ролі жертви злочину, в результаті негативної взаємодії його особистих властивостей із зовнішніми факторами. Злочином лише реалізується така властивість, об'єктивізується вказана здатність. Елементами індивідуальної віктимності є особистісні риси жертви, її неналежна поведінка або специфічна взаємодія із злочинцем в конкретних ситуаціях. У багатьох випадках, індивідуальна віктимність проявляється вибірково. Вона може стати приводом для вчинення злочину (тобто проявитися зовні) або залишитися потенційною [3, с. 32-34].

На думку Д. В. Рівмана, індивідуальна віктимність – це зумовлений існуванням злочинності стан уразливості окремої особи, що виражається в об'єктивно притаманній (але не фатальній) здатності людини ставати жертвою злочину. Реалізована злочинним актом або залишена у потенції, вказана уразливість залежить від суб'єктивної й об'єктивної схильності до ризику, що підвищує ймовірність злочинного посягання. За словами Д. В. Рівмана індивідуальна віктимність представляє собою поєднання здатності і схильності стати жертвою злочину, причому здатність у більшій чи меншій мірі посилюється наявністю схильності стати жертвою злочину. Без віктимної здатності (придатності) не існує віктимності як такої. Наприклад, віктимна схильність, що перетворює людину на привабливу жертву кишенькової крадіжки, зведеться нанівець, якщо у цієї людини не виявиться кишень і гаманця. Із суджень Д. В. Рівмана випливає, що стати жертвою злочину лише за рахунок несприятливих зовнішніх обставин (ситуацій) апіорі неможливо, оскільки необхідна сукупність особистісних властивостей, що визначають здатність опинитися у ролі жертви злочину. Будь-яка людина потенційно віктимна, оскільки перебуваючи у певній життєвій ситуації, включаючись до взаємопов'язаних соціальних відносин, може опинитися у ролі жертви злочину. Людина не набуває віктимність, а навпаки, вона просто не може бути потенційно невіктимною [4, с. 40-42].

Невирішені раніше проблеми. Із наведеного убачається два основних підходи до осмислення феномену «віктимність». Представники радянської школи віктимології виходили із позиції, що жертвою злочину може стати будь-хто, незалежно від наявності або відсутності віктимності. У більшості випадків, злочинці інтуїтивно обирають жертв злочинних посягань, за збігом обставин. Ними стають випадкові люди, які не мали і не виявляли індивідуальної віктимності. І лише певна частина громадян (приблизно 1/3), особистісні риси або поведінка яких в конкретних життєвих ситуаціях сприяли формуванню чи реалізації злочинного наміру, а також вибору цих осіб у ролі жертв злочинів, були носіями індивідуальної віктимності. Таким чином, віктимність пов'язувалася із участю жертви у виникненні та реалізації злочинного наміру, тобто з певною «виною» жертви у вчиненні проти неї злочину.

Прихильники іншого, підходу відстоюють ідею про потенційну віктимність (уразливість) усіх без виключення членів суспільства, які виконують соціальні ролі, вступають у зв'язки та відносини з іншими людьми, тим самим ризикують стати жертвою злочину за певних обставин, або внаслідок дій інших людей. Інакше кажучи, усім суб'єктам (учасникам) суспільних відносин членам суспільства притаманна потенційна віктимність.

Метою статі переосмислення феномену віктимності та її ролі у виборі злочинцями жертв злочинів.

Виклад основного матеріалу. Поширена у сучасній західній віктимологічній традиції концепція допустимого ризику стати жертвою злочину заслуговує на підтримку і є перспективною для подальшої розробки. За стабільних умов життя і діяльності членів суспільства, більш менш благополучної криміногенної ситуації в державі, вірогідність (ризик) стати жертвою злочину пересічного громадянина малоімовірна (мінімально допустимий або навіть гіпотетичний ризик). Для того, щоб ризик перетворився на реальну загрозу має відбутися підвищення рівня потенційної віктимності і перехід її в якісно інший, криміногенний стан. Механізм підвищення уразливості (віктимізації) членів суспільства перед злочинними посяганнями залишається до кінця невивченим. Однак відомо, що підвищення

ступеня загрози пов'язано із небезпечною поведінкою людей, взаємодією з іншими людьми та впливами соціального середовища.

На наш погляд, **віктимність** – це *уразливість членів суспільства перед злочинними посяганнями за певних ситуацій*. Ступень уразливості може бути різним. Віктимність як явище – це властивість соціального суб'єкта наражатися на небезпеку злочинних посягань за певних обставин, ситуацій або внаслідок дій інших осіб.

Слід виходити з того, що будь-яка людська діяльність небезпечна. Явна небезпека носить очевидний характер, створює високу вірогідність виникнення небажаних подій та настання їх наслідків. Потенційна небезпека має невизначений характер і несе порівняно нижчий ступень загрози настання небажаних наслідків. Соціальна діяльність об'єктивно не може бути безпечною, бо вступаючи у різного роду соціальні зв'язки, відносини між людьми здатними і схильними до вчинення злочинів, члени суспільства автоматично наражаються на небезпеку заподіяння протиправними посяганнями шкоди своїм благам, правам та законним інтересам. Звідси, усі суб'єкти та учасники суспільних відносин перебувають в уразливному стані перед злочинними посяганнями, набувають (у певних ситуаціях) або реалізують (раніше сформовану) віктимність. Іншими словами, віктимність це природна властивість членів суспільства, нормальний стан життєдіяльності людей. Вона пов'язана із ризиком (ймовірністю) зазнати злочинного посягання. Імовірність настання такої події має різний ступень визначеності. Напевно, існує деяка норма віктимності, не перевищення меж якої дозволяє почуватися людям у відносній безпеці. Параметри норми віктимності мають визначатися показниками допустимого і недопустимого ризику стати жертвою злочину. В межах цих параметрів можливе нормування ризиків на гіпотетично вірогідний, мінімально вірогідний, середньо вірогідний, високо вірогідний, а також їх вимірювання [5, с. 93]. Відповідно до методики оцінювання ризиків «Risk score», гіпотетично вірогідним оцінюється настання небажаної події як відношення 1:1000 000 і 1:100 000 випадків на рік; мінімально вірогідним – 1:10 000, 1:1000 відповідно;

середньо вірогідним – 1:100; високо вірогідним – 1:10 і 1:2 випадків на рік [6, с. 5].

Загально визнано, що структурними компонентами віктимності є: особа жертви, її соціально-психологічні деформації, біофізичні якості та психологічні особливості, а також поведінка жертви, взаємодія жертви із злочинцем в умовах конкретної життєвої ситуації. У літературі вирізняють особистісний, ситуативний і рольовий компонент віктимності [7, с. 58-60]. Категорія віктимність охоплює інтеграцію соціальних, біофізичних, психологічних і поведінкових характеристик жертви злочину як соціального типу. Віктимність проявляється в особі жертви та її поведінці. Різна за змістом віктимна поведінка призводить до потрапляння або створення ситуацій, що несуть загрозу злочинного посягання. Значна частина людей щоденно порушують елементарні правила особистої безпеки, потрапляють у небезпечні ситуації однак при цьому, раз поза раз, уникають участі жертви злочину. Перебування у громадських місцях у темний час доби із грошовими коштами та ювелірними прикрасами із дорогоцінних металів, демонстрація жінками відвертих нарядів, нетверезий стан – фатально не призводить до вчинення злочину, а лише створюють для цього передумови, об'єктивну можливість. Реалізація віктимності злочинним посяганням відбувається лише тоді, коли виникає очевидна або неочевидна взаємодія злочинця і жертви в конкретній життєвій ситуації. Зловмисник має оцінити віктимність, зробити у зв'язку з цим вибір об'єкту посягання, прийняти рішення про заподіяння шкоди наміченій жертві і реалізувати злочинний намір за сприятливої обстановки. Звідси впливає важливий висновок щодо форм віктимності. На наш погляд, віктимність проявляється у *криміногенній і не криміногенній формах*.

Криміногенна віктимність або віктимогенність через дозлочинні зв'язки та відносини зумовлює формування особистості злочинця, його антисуспільної спрямованості і злочинної мотивації. Криміногенна віктимність втілена у особистісних рисах жертви та її віктимній поведінці зумовлює взаємодію злочинця і жертви, викликає (актуалізує) мотив, визначає цілеутворення та прийняття рішення про вчинення злочину проти певної особи за

конкретних обставин місця, часу, сприятливого розвитку ситуації. Криміногенна віктимність характеризується підвищеним ступенем уразливості перед злочинними посяганнями. Це підвищена схильність особи наражатися на небезпеку заподіяння злочином шкоди в умовах, коли такої участі можна було уникнути.

Некриміногенна віктимність створює лише об'єктивну можливість для вчинення злочину проти її носія. Вона не призводить до взаємодії злочинця і жертви в умовах конкретної життєвої ситуації, безпосередньо не впливає на злочинну мотивацію і рішення вчинити злочин.

Дискусійним залишається питання щодо *природи віктимності*. Вважається, що віктимність набувається в результаті невдалої (дефектної) соціалізації особистості, засвоєння і відтворення моделі віктимної поведінки у повсякденному житті, встановлені небезпечних зв'язків та відносин, тобто має соціальне походження [8, с. 68-69; 9, с. 175-176]. За логікою таких суджень виходить, що жертва злочину – це особистість із низьким рівнем соціальної адаптації та підвищеною віктимною активністю. Звідси, на формування соціальної віктимності впливають особистісні риси жертви, її соціальний статус, виконувані ролі, спосіб життя, зміст і спрямованість поведінки. Отже, причини віктимності криються в особі жертви та специфіці її поведінки.

Поряд з цим, висловлюється думка про психофізичне походження віктимності. На початковому етапі розвитку віктимологічних знань припускалося існування так званих природжених жертв злочинів. Було помічено, що окремі люди багато разів ставали жертвою злочинів, причому нерідко одних і тих самих. Зазначений феномен пояснювався нестандартною зовнішністю, психічними розладами й алогічною поведінкою у критичних ситуаціях, підсвідомою установкою на приреченість стати жертвою і готовністю до страждань. Висувалася гіпотеза, що злочинець і його жертва пов'язані невидимими зв'язками і рано чи пізно їхні шляхи перетинаються у реальному житті. Через фаталізм та брак аргументації теорія природженої жертви не набула широкої підтримки у науковому співтоваристві. Однак ідея підвищеної схильності ставати жертвою злочинів окремих категорій людей продовжує розвиватися.

Зокрема, доводиться, що існує окремий психотип людей, які свідомо або неусвідомлено засвоюють роль жертви злочину, ідентифікуються з нею. Одні з них, шляхом самопрограмування на безпорадність, невезіння, незахищеність буття, генералізацію невдач і страждань фактично займаються самостигматизацією як потенційної жертви, формують власні віктимогенні комплекси (неповноцінності, приреченості на страждання) і фобії (страх смерті, неминучість біди), тим самим психологічно уживаються у роль жертви злочину, частіше потрапляють у віктимно небезпечні ситуації, ведуть себе віктимно [9, с. 168-172; 10, с. 35]. У зв'язку з цим, В. О. Туляков вирізняє комплекс уявної жертви (боягузливості, панікерство, підозрілість), комплекс удаваної жертви, що постійним скиглінням і страхами притягує біду, комплекс «жертви-підкаблучника» із завчаною безпорадністю, комплекс безвинної жертви, що звинувачує у своїх бідах інших людей [9, с. 174].

Комплекс жертви злочину формується на основі підвищеної сенситивності, навіювання, вразливості, а також в результаті патологічного стану психіки. Підвищена сенситивність – це особливість характеру (іноді досягає рівня акцентуації характеру), яка виражається у високій чутливості до подій, що відбуваються довкола або мають відбутися [11, с. 316]. Сенситивність зазвичай супроводжується безпричинною тривожністю, страхом перед новими ситуаціями, незнайомими людьми і різного роду випробуваннями. Люди із невисоким рівнем інтелекту, поганою здатністю до критичного мислення, зазвичай, залежні від обставин, легко піддаються впливу, емоційно вразливі, схильні до паніки, насторожено сприймають оточуючий світ. У зв'язку з цим, вони частіше створюють або потрапляють до криміногенних ситуацій, не можуть обрати безпечний варіант поведінки і зрештою таки стають жертвою злочину.

Патологічний стан психіки зумовлений розладами психіки і поведінки, або тимчасовими станами неадекватності сприйняття й оцінки подій, що відбуваються. Вказаний психічний стан породжує специфічний різновид віктимності – віктимність-патологію [1, с. 68-69].

За великим рахунком, вищеописаний психологічний комплекс жертви злочину (завчена безпорадність, пригнічений стан

психіки, невпевненість в собі, порушення нормальних комунікацій, невміння себе вести в різних ситуаціях, уникати небезпеки) формується на основі загнаного у підсвідомість нав'язливого почуття страху перед дійсною або удаваною загрозою особистій безпеці. На думку психоаналітиків, страх найчастіше проявляється у безпідставному почутті тривоги, сорому, провини та невдоволенні собою [12, с. 13]. Страх негативно відбивається на критичності мислення, здатності до прогнозування розвитку подій, варіативності безпечної поведінки. На відміну від страху як сильної і швидкоплинної емоції, психоемоційний стан перманентного страху перед очікуваною загрозою стати жертвою злочину за невизначених обставин, доволі стійкий і довготривалий [7, с. 169]. По суті, це межовий між нормою і патологією стан психіки. Вказаний страх пов'язаний із комплексами, фобіями, передчуттям біди, підсвідомими установками, пережитим досвідом віктимізації. Він посилює уразливість перед злочином та запускає програму віктимної у буденних життєвих ситуаціях. Люди, психіка яких перебуває під впливом страху опинитися у ролі жертви злочину, поводить себе дивним чином. Зіштовхнувшись із незвичною ситуацією, носії так званого комплексу жертви видають (проявляють) себе у натовпі зовнішнім виглядом і нетиповою поведінкою. Почуття страху блокує раціональне мислення, дає волю емоціям та імпульсивним поведінковим реакціям. У своїх діях жертви більше керуються інтуїцією, ніж логікою. Людина, яка боїться, відчуває ілюзорну загрозу своєму буттю, убачає небезпеку скрізь: у випадкових перехожих, що йдуть позаду або назустріч у темний час доби, попутниках, які разом заходять до під'їзду, ліфту, їдуть у транспорті, незнайомцях, що звернулися із буд-яким питанням тощо. Люди із комплексом жертви іноді страждають на так звану «манію переслідування», висловлюють погані передчуття, скаржаться, що за ними стежать невідомі люди, загалом переконані у ворожій налаштованості до себе інших людей. Під впливом страху змінюється спосіб життя, постава і хода, міміка, погляд та поведінка. Потенційна жертва починає сутулитися, опускає голову, ховає погляд, відчувається невпевнено в людних місцях і, як може, намагається бути непомітною, хоча насправді, це не так. В темний

час доби потенційна жертва пришвидшує крок, підозріло озирається, уникає випадкових зустрічей із незнайомцями, періодично змінює маршрути, а у разі нафантазованої «рокової зустрічі» із підозрілою особою, поводить себе агресивно, погрожує неіснуючими покровителями тощо. Інший варіант поведінки полягає в тому, що жертва у передчутті небезпеки неприродно вдивляється в обличчя незнайомих людей, виявляє зайву цікавість, довірливість і наївність, втручається у сторонні розмови, дає поради і повчання, або ж агресивно реагує на звернення чи зауваження, тим самим вирізняється серед натовпу і привертає увагу злочинців як ідеальна жертва.

Відомий американський професор Бетті Грейсон довела, що злочинці обирають жертв вуличних пограбувань за невербальними особливостями поведінки, а саме: за зовнішнім виглядом, фізичними даними, ступенем готовності до опору. Зокрема, потенційні жертви вуличних пограбувань привернули увагу злочинців невиразною поставою (сутулі плечі), скованими рухами, понурим, уникаючим візуального контакту поглядом, невпевненою млявою ходою, а також зануренням у власні роздуми [13].

О. В. Барданова висуває гіпотезу, що злочинці при здійсненні вибору майбутніх жертв керуються стереотипними уявленнями про ідеальну жертву для того чи іншого виду злочину. Вироблений кримінальною практикою ідеальний образ жертви включає інформацію про набір віктимогенних рис та особливостей поведінкових реакцій осіб, які найбільше підходять на роль жертв конкретних видів злочинів (крадіжок, грабежів, шахрайств, згвалтувань). У реальному житті, зловмисники ніби «приміряють» умоглядний образ жертви на конкретних людей, і у разі співпадіння за основними параметрами, схиляються до вибору саме цих людей на роль підходящої жертви [14, с. 54, 60].

В контексті сказаного доцільно зазначити про види віктимності, яку традиційно поділяють на індивідуальну, видову, групову і масову. Про індивідуальну віктимність було сказано раніше.

Видова віктимність виражається у типових рисах характеру, психологічних особливостях та відповідному їм способу поведінки жертв різних видів злочинів. Це

можуть бути спільні для певного типу жертв рід занять, спосіб життя, характер стосунків із злочинцем, стереотипи мислення і спосіб поведінки у передзлочинних ситуаціях. Наприклад, абсолютну більшість жертв умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, вчинених у сімейно-побутовій сфері об'єднували сімейні і родинні стосунки із злочинцями, що носили яскраво виражений конфліктний характер. При цьому, як правило, дружина ініціює конфлікт нікчемними докорами, приріканням, приниженнями гідності, звинуваченнями чоловіка у невиконанні чи неналежному виконанні ролей годувальника, голови родини, батька, захисника, статевого партнера тощо. Під час чергової ескалації конфлікту жінка поводить себе все більш агресивно, не відчуває психологічної межі допустимого ризику, перетинання якої реально загрожує її життю і здоров'ю.

Групова віктимність полягає у підвищеній здатності ставати жертвою злочинів в силу спільних вікових, гендерних, професійних особливостей, політичних поглядів, расової приналежності, національності, віросповідання, місця проживання. Так наприклад, жінки, неповнолітні та особи похилого віку порівняно частіше стають жертвами насильства в сім'ї. Інкасатори, касири, сторожа піддаються грабежам і розбійним нападам. Тілоохоронці, громадські активісти і політичні діячі наражаються на небезпеку заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, а також викрадення людини, терористичних актів та умисних вбивств. Підприємці ризикують стати жертвою вимагань, умисних вбивств на з корисливих мотивів і замовлення. Представники національних меншин, іншої раси, віросповідання наражаються на небезпеку насильницьких посягань з мотивів національної, расової і релігійної нетерпимості і т.д.

Масова віктимність представляє собою систему інтегрованих віктимогенних властивостей усього населення, різних соціальних груп та окремих індивідів, що визначають закономірності віктимної поведінки за певних ситуацій, перетворюють їх на привабливий об'єкт злочинних посягань. Масова віктимність несе загрозу соціальній безпеці в цілому. Вона становить сукупний віктимогенний потенціал суспільства. Із масової віктимності

складається умовний збиральний образ ідеальної жертви для різних груп злочинів і видів злочинних посягань. Окрім цього, масова віктимність залежить від поточної криміногенної ситуації, що підвищує або знижує уразливість

усього населення або окремих його верств перед злочинними посяганнями.

Список використаних джерел:

1. Майоров А. В. Виктимологическая модель противодействия преступности : монографія / А. В. Майоров. – М. : Юрлитинформ, 2014. – 224 с.
2. Франк Л. В. Потерпевшие от преступлений и проблемы советской виктимологии / Л. В. Франк. – Душанбе : Ирфон, 1977. – 240 с.
3. Полубинский В. И. Правовые основы учения о жертве преступления : учеб. пособие / В. И. Полубинский. – Горький : Горьковск. высш. шк. МВД СССР, 1979. – 84 с.
4. Ривман Д. В. Криминальная виктимология / Д. В. Ривман. – СПб. : Питер, 2002. – 304 с.
5. Головкін Б. М. Кримінологічне поняття віктимізації / Б. М. Головкін // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2015. – № 15. – Том. 2. – С. 93-96.
6. Гогіташвілі Г. Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами : навч. посіб / Г. Г. Гогіташвілі, Є. Т. Карчевський, В. М. Лапін. – К. : Знання, 2007. – 367 с.
7. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін; за заг ред. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2006. – 352 с.
8. Рыбальская В. Я. О виктимологическом направлении профилактики преступности несовершеннолетних / В. Я. Рыбальская // Виктимология и профилактика правонарушений : сб. науч. трудов. – Иркутск, 1979. – С. 67-72.
9. Туляков В. О. Виктимология (социальные и криминологические проблемы) / В. О. Туляков. – Одесса : Юрид. лит., 2000. – 336 с.
10. Малкина-Пых И. Г. Психология поведения жертвы / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Эксмо, 2006. – 1008 с.
11. Краткий психологический словарь / сост. Л. А. Карпенко; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
12. Христенко В. Е. Психология поведения жертвы / В. Е. Христенко. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 416 с.
13. B. Grayson Attracting Assault: Victims' Nonverbal Cues / B. Grayson, M. I. Stein // Journal of Communication. – 1981. – Vol. 31. – No 1. – Pp. 68-75.
14. Барданова Е. В. Особенности выбора жертвы преступником / Е. В. Барданова // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 5. – С. 54-60.

References

1. A. V. Maiorov Victimologic Model of Counteraction to Crime : monograph/ / A. V. Maiorov. – M. : Yurlitinform, 2014. – 224 p.
2. L. V. Frank Victims of Crime and Issues of Soviet Victimology / L. V. Frank. – Dushanbe : Irfon, 1977. – 240 p.
3. V. I. Polubinskii Legal Fundamentals of Doctrine on Victim of Crime : tutorial / V. I. Polubinskii. – Gorkii : Gorkii High School of the Ministry of Interior of USSR, 1979. – 84 p.
4. D. V. Rivman Criminal Victimology / D. V. Rivman. – Saint Petersburg : Piter, 2002. – 304 p.
5. B. M. Holovkin Criminologic Definition of Victimization / B. M. Holovkin // Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu (Scientific Bulletin of International Humanitarian University). Ser.: Jurisprudence. – 2015. – No. 15. – Vol. 2. – Pp. 93-96.

6. H. H. Hohitashvili Administration of Labour Safety and Risk under International Standard : tutorial / H. H. Hohitashvili, Ye. T. Karchevskiy, V. M. Lapin. – K. : Znannia, 2007. – 367 p.
7. Criminologic Victimology : tutorial / Ye. M. Moiseev, O. M. Dzhuzha, V. V. Vasylevych and others; under the editorship of O. M. Dzhuzha. – K. : Atika, 2006. – 352 p.
8. V. Ya. Rybalskaia On Victimologic Direction of Juvenile Crime Prevention / V. Ya. Rybalskaia // Victimology and Crime Prevention : col. of scientific papers. – Irkutsk, 1979. – Pp. 67-72.
9. V. O. Tuliakov (Social and Criminologic Problems) / V. O. Tuliakov. – Odessa : Yurid. lit., 2000. – 336 p.
10. I. G. Malkin-Pykh Psychology of Victim Behaviour / I. G. Malkin-Pykh. – M. : Eksmo, 2006. – 1008 p.
11. Brief Psychological Dictionary / comp. by L. A. Karpenko; under the general editorship of A. V. Petrovskii, M. G. Yaroshevskiy. – M. : Potitizdat, 1985. – 431 p.
12. V. Ye. Khristenko Psychology of Victim Behaviour / V. Ye. Khristenko. – Rostov-on-Don : Feniks, 2004. – 416 p.
13. B. Grayson Attracting Assault: Victims' Nonverbal Cues / B. Grayson, M. I. Stein // Journal of Communication. – 1981. – Vol. 31. – No 1. – Pp. 68-75.
14. Ye. V. Bardanova Peculiarities of Victim Selection by the Criminal / Ye. V. Bardanova // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota (Practical Psychology and Social Work). – 2010. – No. 5. – Pp. 54-60.